

Prof. dr hab. Józef Sala
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
Wydział Zarządzania
Katedra Turystyki

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Ewy Grabińskiej pt. „, Determinanty konkurencyjności regionalnego portu lotniczego” , Uniwersytet Jagielloński, Wydział Zarządzania i komunikacji Społecznej, Kraków 2013, promotor: prof. dr hab. Małgorzata Bednarczyk ,ss. 369 + 303 – łącznie 672.

Przedstawiona mi do oceny rozprawa doktorska to wszechstronne studium poświęcone analizie czynników determinujących konkurencyjność regionalnego portu lotniczego. Omawia rolę transportu lotniczego we współczesnej gospodarce oraz ewolucję zmiennych kształtujących konkurencyjność portów lotniczych w skali międzynarodowej i regionalnej.

Ocena ważności i aktualności problematyki rozprawy

Transport lotniczy to jedna z najszybciej rozwijających się gałęzi gospodarki światowej w ostatnim 50-leciu. Jego rozwój jest z jednej strony pochodną ogólnego rozwoju społeczno-ekonomicznego i cywilizacyjnego, z drugiej strony jego upowszechnienie stymuluje pozytywne zmiany w światowej gospodarce. Transport lotniczy umożliwia człowiekowi dotarcie do najbardziej odległych miejsc na świecie. Pozwala także na szybkie przemieszczanie produktów do dalekich miejsc. Transport lotniczy podlega procesom globalizacji a równocześnie stymuluje ten proces w innych sektorach gospodarki. Najlepszym tego przykładem jest turystyka, która dzięki transportowi lotniczemu zdynamizowała swój rozwój w skali międzynarodowej. Turystom transport powietrzny pozwolił na penetrację najbardziej atrakcyjnych i odległych destynacji turystycznych i

przyspieszył globalizację sektora turystycznego (hotelarstwa, systemów rezerwacyjnych, biur podróży).

Poziom rozwoju transportu lotniczego świadczy między innymi o stopniu rozwoju ekonomicznego kraju.

Rozwój transportu lotniczego wymaga systematycznej rozbudowy zaplecza infrastrukturalnego: lotnisk, hoteli, infrastruktury usługowej, komunikacyjnej. Pod wpływem zmian czynników otoczenia zarządzanie portami lotniczymi podlega ewolucji.

W Polsce rozwój transportu lotniczego zapoczątkowany został w latach dwudziestych XX wieku. W okresie powojennym jego rozwój nie nadązał za przemianami światowymi, a infrastruktura transportu lotniczego była niedoinwestowana.

Po roku 1989 sytuacja uległa gruntownej zmianie. Transport lotniczy znalazł odpowiednie umiejscowienie w polityce ekonomicznej państwa. Obecnie jest on jedną z najszybciej rozwijających się gałęzi gospodarki.

Szybki wzrost znaczenia transportu lotniczego sprawia, iż potrzebne są prace badawcze dotyczące jego funkcjonowania i rozwoju. W Polsce dorobek naukowy z tego zakresu jest skromny a wiedza rozproszona.

Podjęta przez mgr Ewę Grabińską problematyka dotycząca wpływu czynników determinujących konkurencyjność regionalnego portu lotniczego podejmuje bardzo ważną problematykę. Ukazuje czynniki mające wpływ na działalność regionalnego portu lotniczego oraz ewolucję w systemie zarządzania portami lotniczymi. Praca ma walory naukowe i aplikacyjne. Może być wykorzystana w trakcie przygotowania wykładów na wyższych uczelniach. Poszerza i porządkuje wiedzę dotyczącą zarządzania portami lotniczymi. Wyniki badań mogą być wykorzystane w działalności portów lotniczych oraz przez władze samorządowe odpowiedzialne za rozwój portów lotniczych w regionach.

Ocena układu i struktury pracy

Recenzowana praca składa się z dwóch części obejmujących: rozprawę doktorską obejmującą 369 stron, aneks liczący 303 strony. Jest to zatem obszerne studium, którego przygotowanie wymagało dużego wysiłku, intelektualnego, metodycznego i

organizacyjnego. Główną częścią pracy jest rozprawa doktorska. Tworzy ją część teoretyczna oraz empiryczna. Część teoretyczną pracy doktorskiej tworzy pięć rozdziałów. Empiryczną i metodyczną część piąty i szósty rozdział. Praca zatem zawiera wszystkie elementy, które w świetle wymogów powinna obejmować praca doktorska. Proporcje pracy są prawidłowe. Ilość i problematyka rozdziałów jest poprawna, w pełni pozwoliła Autorce wyczerpać temat i cel rozprawy.

Konstrukcja pracy jest logiczna, prawidłowa, przejrzysta. Tok wywodów jest uporządkowany i poprawny. Poszczególne rozdziały są ze sobą logicznie powiązane, nie występują w pracy powtórzenia..

Ważną częścią pracy jest wstęp. Zawiera on uzasadnienie podjęcia tematu pracy, cel główny rozprawy, cele cząstkowe. Za hipotezę główną przyjęto stwierdzenie, iż **„iż istnieje usystematyzowany zbiór determinant rozwoju regionalnego portu lotniczego, które kształtują jego pozycję konkurencyjną i są istotnymi źródłami rozwoju”**. Biorąc pod uwagę temat pracy oraz jej treść i wyniki badań hipoteza główna została sprecyzowana i określona poprawnie.

Biorąc pod uwagę temat rozprawy cel pracy sformułowany został poprawnie.

Uwzględniając wymagania stawiane dysertacjom doktorskim stwierdzam, że od strony formalnej i konstrukcji praca doktorska mgr Ewy Grabińskiej w pełni spełnia stawiane w tym zakresie wymogi.

Ocena merytoryczna rozprawy

Praca doktorska mgr Ewy Grabińskiej składa się z sześciu, ułożonych w logiczną całość, rozdziałów.

Rozdział I zatytułowany „Znaczenie i rola regionalnego portu lotniczego na tle uwarunkowań sektora lotniczego” ma charakter teoretyczny i poświęcony jest omówieniu podstawowych pojęć związanych z transportem lotniczym i jego roli w rozwoju społeczno-ekonomicznym. Rozdział porządkuje terminologię związaną z transportem lotniczym, trafnie, identyfikuje podstawowe elementy infrastruktury lotniczej. Rozdział ma charakter

wielowątkowy i porusza szerokie spektrum problemów. Autorka jednak udanie szeroką problematykę rozdziału potrafiła syntetycznie zmieścić na 47 stronach. Szczególnie wiele ciekawych informacji zawierają podrozdziały dotyczące polskich portów lotniczych na mapie lotniczej świata oraz znaczenia i funkcji rozwoju regionalnych portów lotniczych. Przygotowując tę część pracy Autorka wykorzystwała polską i zagraniczną literaturę. Rozdział jest bardzo dobrze udokumentowany przypisami i bibliografią. W sumie rozdział dostarcza czytelnikowi interesującej i obszernej wiedzy dotyczącej transportu lotniczego. Ma walory poznawcze i aplikacyjne. W sumie rozdział napisany na wysokim poziomie merytorycznym.

Rozdział drugi zatytułowany „Porty lotnicze w systemie prawno-instytucjonalnym” poświęcony jest prezentacji prawnych regulacji działalności portów lotniczych.

Działalność portów lotniczych ma znaczenie gospodarcze, militarne. Wchodzą one w bezpośrednie kontakty z innymi porami lotniczymi. Dlatego ich działalność od początku ich istnienia jest objęta krajowymi i międzynarodowymi regulacjami prawnymi. Regulacje prawne mają także wpływ na konkurencyjność portów lotniczych. Włączenie do treści tej problematyki należy uznać za w pełni zasadne. W tym obszernym bo liczącym prawie 60 stron omówiono bardzo obszernie i dogłębnie prawne aspekty funkcjonowania portów lotniczych. Szczególnie interesujące są podrozdziały 2.2.1., 2.2.2 , 2.2. Autorka wykazała się w tym rozdziale dużą wiedzą z zakresu prawa lotniczego, przedstawiła jego ewolucję. Interesujący jest podrozdział 2.2.4 zatytułowany „Polityka transportowa Polski a porty lotnicze”. Autorka przedstawia szczegółowo podmioty polityki transportowej w Polsce oraz omawia ich kompetencje. Lektura tego rozdziału dostarcza czytelnikowi pogłębionej wiedzy na ten temat, która jest w polskiej literaturze rozproszona. Interesująco i poprawnie zostały opracowane także podrozdziały 2.3. i 2.4.

Rozdział trzeci zatytułowany „Konkurencyjność portu lotniczego oraz metody określania jej determinant” poświęcony jest charakterystyce istoty konkurencyjności jako zjawiska gospodarczego.

Konkurencja jest immanentną cechą gospodarki rynkowej. W ostatnich latach obserwuje się wzrost badań nad konkurencją. Powstały nowe prace o charakterze teoretycznym i aplikacyjnym. Do najbardziej znanych zaliczyć należy prace E.M. Portera a w polskiej literaturze M. Stankiewicza, M. Goryni. Pomimo coraz większej liczby prac wiele pojęć nie doczekało się jednoznacznej interpretacji.

Mgr E. Grabińska udanie interpretuje w pracy pojęcie, elementy i strukturę konkurencyjności. Trafnie zaprezentowała funkcje i znaczenie przewagi konkurencyjnej a także jej źródła.

Interesująca częścią tego rozdziału jest problematyka konkurencyjności portów lotniczych. Autorka słusznie zauważa, że rozwój rynku usług lotniczych oraz procesy liberalizacji i deregulacji doprowadziły do narastającej konkurencji między lotniskami. Udanie scharakteryzowano obszar podmiotowy tworzący płaszczyznę konkurencji portu lotniczego.

W kolejnych częściach rozdziału omówiono metody analizy konkurencyjności portów lotniczych. Ta część ma charakter nowatorski. Autorka prezentuje model pięciu sił Portera, modelem ekonometryczne, analizę benchmarkingową, metody ilościowe, schematy analityczne. W sumie rozdział III przygotowany został na bardzo wysokim poziomie. Poszerza i pogłębia on wiedzę z zakresu konkurencji portów lotniczych.

Rozdział IV zatytułowany „Uwarunkowania zewnętrzne konkurencyjności regionalnego portu lotniczego” poświęcony jest prezentacji zmiennych otoczenia zewnętrznego portów lotniczych kształtujących jego konkurencyjność.

Autorka wyróżniła szeroka paletę czynników otoczenia zewnętrznego mających wpływ na działalność portów lotniczych jak: stan gospodarki krajowej, poziom stóp procentowych, stopę inflacji, stopień otwartości gospodarki, czynniki demograficzne, rozwój ruchu turystycznego. Do ważnych czynników kształtujących konkurencyjność regionalnych portów lotniczych zaliczono także: źródła finansowania lotnisk, uwarunkowania technologiczne, zjawisko przyrodnicze, czynniki bezpieczeństwa. Szeroko także przedstawiono czynniki mezootoczenia i mikrootoczenia decydujące o konkurencyjności regionalnego portu lotniczego. W sumie napisanie tego rozdziału wymagało zebrania bardzo szerokiego materiału badawczego, dużego wysiłku organizacyjnego i intelektualnego. Rozdział ten napisany jest na bardzo dobrym poziomie merytorycznym. Jest ponadto dobrze udokumentowany. Wnosi do problematyki wiele nowych treści, porządkuje wiedzę.

Rozdział V pod tytułem „Uwarunkowania wewnętrzne konkurencyjności regionalnego portu lotniczego” analizuje kluczowe czynniki wewnętrzne mające wpływ na konkurencyjność regionalnego portu lotniczego.

Przeprowadzona analiza w tym rozdziale ukazuje złożoność i wieloaspektowość czynników wewnętrznych kształtujących konkurencyjność regionalnego portu lotniczego.

Przygotowanie tego rozdziału wiązała się z koniecznością uwzględnienia wielu aspektów działalności portów lotniczych. Punktem wyjścia analizy była prezentacja portów lotniczych jako obiektów zarządzania, w której przedstawiono podmioty występujące na terenie portów lotniczych. Autorka słusznie zauważa, że konkurencyjność portu lotniczego zależy między innymi od: respektowania norm ochrony środowiska, zapewnienia bezpieczeństwa infrastruktury lotniskowej, przepustowości portu lotniczego, zakresu stosowanych instrumentów marketingowych, jakości oferowanych usług. Interesująco przedstawiono kierunki przekształceń własnościowych portów lotniczych.

Autorka wykazała się w tym rozdziale rozległą, interdyscyplinarną wiedzą obejmującą: zarządzanie, marketing, logistykę zarządzanie jakością. Treści zawarte na stronach 277-284 mają znaczenie aplikacyjne i mogą być wykorzystane w działalności portów lotniczych w Polsce, które mają korzystne perspektywy rozwoju.

Ostatni, szósty rozdział pracy zatytułowany „Model konkurencyjności regionalnego portu lotniczego” poświęcony jest konstrukcji modelu ekonometrycznego umożliwiającego ocenę istotności oraz kierunku wpływu poszczególnych cech na kształtowanie się pozycji konkurencyjnej, poszczególnych portów lotniczych w Polsce. Konstrukcja takiego modelu jest utrudniona, ponieważ w Polsce nie ma w tym zakresie odpowiednich danych statycznych. Ponadto porty lotnicze mają znaczenie strategiczne i większość danych jest objęta klauzulą poufności. Za główny miernik kształtujący pozycję konkurencyjną portów lotniczych przyjęto wskaźnik liczby pasażerów obsługiwanych przez port lotniczy przypadający na 100 mieszkańców regionu, w którym znajduje się port. Z przeprowadzonej konstrukcji modelu wynika, że najwyższą pozycję w zakresie wskaźnika obsługiwanych pasażerów zaobserwowano dla Portu Lotniczego im F. Chopina w Warszawie a najniższe dla regionalnego portu lotniczego w Łodzi i w Rzeszowie.

Rozprawę doktorską mgr Ewy Grabińskiej zamyka zakończenie, w którym zawarto najbardziej syntetyczne wnioski wynikające z pracy. Treść zakończenia jednak budzi pewne wątpliwości.

Praca doktorska mgr Ewy Grabińskiej to rozległe studium dotyczące czynników kształtujących konkurencyjność regionalnych portów lotniczych. Poszerza i wzbogaca wiedzę z tego zakresu. Autorka wykazała w pracy się szeroką interdyscyplinarną

wiedzą z zakresu zarządzania, ekonomii, prawa, statystyki, logistyki. Napisana interesująco i na wysokim poziomie. Autorka wykazała się w pracy opanowaniem warsztatu naukowego.

Słabe strony rozprawy

Z obowiązku recenzenta muszę wskazać na zauważone przeze mnie słabe strony rozprawy. Są one następujące:

1. W pracy niekiedy nie jest przestrzegana zasada, że tekst powinien mieć formę bezosobową.
2. Zbyt wiele ważnych tabel i wykresów zostało przeniesione do aneksu.
3. Niepotrzebne, zbędne wprowadzenia do podrozdziałów (np. str. 43).
3. Błędy w opisie wykresu (strona 44).
4. Wątpliwości budzą tytuły niektórych podrozdziałów np. na str. 51, 211.
5. Wątpliwości budzi struktura zakończenia.

Wymienione słabe strony rozprawy mgr Ewy Grabińskiej nie mają jednak wpływu na końcową ocenę pracy, którą oceniam bardzo pozytywnie.

Mocne strony rozprawy

Rozprawa doktorska mgr Ewy Grabińskiej to obszerne studium dotyczące konkurencyjności regionalnego portu lotniczego. Jej lektura pozwala na wyróżnienie następujących jej mocnych stron:

1. Udana sprecyzowanie podstawowych pojęć dotyczących transportu lotniczego.
2. Trafna identyfikacja głównych składników infrastruktury lotniczej.
3. Prawidłowe ukazanie tendencji rozwojowych transportu lotniczego w świecie.
4. Trafna prezentacja obecnego stanu polskiego ruchu lotniczego.
5. Wszechstronne ukazanie roli gospodarczej regionalnych portów lotniczych.

6. Prawidłowa prezentację prawnego systemu regulacji działalności portów lotniczych.
7. Udana sprecyzowanie podstawowych pojęć dotyczących konkurencyjności portów lotniczych.
8. Trafne ukazanie ewolucji zjawiska konkurencyjności na rynku usług lotniczych.
9. Trafna prezentacja metod badania konkurencyjności portów lotniczych.
10. Bardzo szeroka prezentacja wewnętrznych i zewnętrznych czynników kształtujących konkurencyjność regionalnego portu lotniczego.
11. Dobra znajomość metod statystycznych wykorzystanych w pracy.
12. Bardzo wszechstronne i obszerne udokumentowanie tekstu pracy przypisami.
13. Umiejętność wysuwania prawidłowych wniosków wynikających z analizy.
14. Interesujące , nowe treści wyprowadzone przez Autorkę w oparciu o przeprowadzoną samodzielnie analizę.
15. Mocną stroną pracy jest jej strona edytorska. W pracy nie zauważyłem błędów redakcyjnych i stylistycznych. Praca jest dopracowana pod redakcyjnym i formalnym.

Konkluzje końcowe

Rozprawa doktorska mgr Ewy Grabińskiej pt "Determinanty konkurencyjności regionalnego portu lotniczego" jest udanym rozwiązaniem problemu naukowego zawartego w tytule rozprawy. Autorka udanie zrealizowała cele pracy i zweryfikowała podstawową hipotezę badawczą. Praca wnosi do problematyki nowe, interesujące treści. Recenzowana praca doktorska jest przykładem oryginalnego, autorskiego opracowania. Napisana jest na bardzo dobrym poziomie naukowym. Praca w pełni spełnia wszystkie warunki art. 31 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o tytule i stopniach naukowych (Dz. U. nr 65 poz. 595). Na tej podstawie wnoszę o dopuszczenie rozprawy doktorskiej mgr Ewy Grabińskiej do publicznej obrony. **Biorąc pod uwagę charakter rozprawy uważam, że kwalifikuje się ona do zakresu nauk o zarządzaniu.**

Uwzględniając uwagę wysoki poziom naukowy pracy doktorskiej mgr Ewy Grabińskiej proponuję o wyróżnienie pracy stosowną nagrodą. Proponuje także opublikowanie pracy w odpowiednim wydawnictwie.

Kraków 20.XII 2013

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'J. Sal' or similar, written in a cursive style.